

EUSKARA BATUA / EUSKALKIEN ERABILERA IPARRALDEKO HIRU EUSKAL IRRATIETAN

Tolosa, 96-X-18

Jojo Bidart

Lehen-lehenik, erran behar dizuet ez dugula gaia funtsez aztertu eta ez dugula beraz politika finkaturik Iparraldeko hiru euskal irratietan (Gure Irratia, Xiberoko Botza eta Irulegiko Irratia) baina eguneroko egin molde bat dugu eta hori dut aipatuko.

1. Irulegiko Irratia sortu delarik gure helburu nagusiak argi genituen:

1.1. Euskara komunikabideetan baliatua izatea etxetik kanpo. Eguneroko komunikazio funtzioa bete dezan euskarak, normaltasun osoz, gaurko tresnak (teknikak) baliatuz, 1981ean, irradi librean onartu zituen lege berriak emaiten zigun eskubidea baliatuz.

1.2. Irratia tokiko komunikazio tresna bat izatea:

— Jendeatarik hurbil, eremu hurbileko gazetaz ari.

— Jendeek baliatzen ahal dutena.

Komunikazioa ez baita norantza (sentsu) bakar batekoa izan behar. Komunikazioa hartua eta emana izan behar da. Entzuleak mintzalariak ere dira; entzuleek badituzte gauzak erraiteko eta jakinarazteko. Irratia entzuten da, irratia mintzatzeko ere da. Komunikazio interaktibo tresna izaten ahal da eta hala nahi genuke izan dadin.

Ipar Euskal Herri barnekaldean jende gehienek euskara badakite eta portzio handi batek du euskara ulertzen. Horregatik ez da sekulan arazorik izan (hizkuntzaren aldetik), nahiz eta Irulegiko Irratia irradi bakarra izan Baxe-Nafarroan, gure emankizunak % 90ean euskaraz egiteagatik.

2. Tokiko irratia - tokiko hizkuntza:

Entzuleek irratia heien tresna dela sendi dezaten nahi dugu. Hortarako, heien hizkuntza entzun behar dute eta beraz tokiko euskara, baxe-nafartarra, erabiltzen dugu irratilariak.

Ez dugu, mintzatzeko maneraren aldetik, zatiketarik sortu nahi irratiko lankide eta tokiko jendeen artean (mintzalari edo entzule izan).

3 arrazoin nagusirengatik dugu gure euskalkia erabiltzen:

- Hurbiltasunarengatik.
- Erabilgarritasunarengatik.
- Goxotasunarengatik.

Hurbiltasuna:

Entzuleekilako hurbiltasuna delako gure berezitasun baikorrenetakoa, hizkuntza hurbilena dugu erabiltzen egun guzietako emankizunetan, berri sail, magasina, mahin inguru edo gai berezi baten inguruko emankizunetan.

Hizkuntzaren hurbiltasuna atxiki nahi dugu irratiko lankideen eta irradian mintzatzaren diren Euskal Herri barnealdeko bizi sozial eta ekonomiko partaideen artean.

Erabilgarritasuna:

Bestalde, nahi dugulako gure entzuleak komunikazio partaide aktiboak izan daitezzen, ez ditugu hizkuntzarengatik beldurrarazi behar.

Konfiantza eman behar diegu, horiek ere irradian mintzatzeko gai direla sendiaraziz, egunero erabiltzen duten euskara baliatuz bixtan dena.

Maiz entzuten dugu: “Ni, ez naiz kapable”; “Ez dakit zuek bezala mintzatzeko”; zombait aldiz ere: “Ez dut zuen euskara emaiten”.

Behar ditugu entzuleak mintzalari izaten lagundu, batzuetan akulatuz, beste batzuetan konfiantza emanez. Hor baditugu adibide frango: teknikalari edo gai zehatz batetaz mintzatu behar dutenek, usaia eskasagatik ez dira menturatzeko euskaraz aritzera bainan denbora hartuz, eta lehen grabaketak laburrak eginez, segurtasuna hartzen dute pixkanaka (gauza bera politikariek ere eta beste...).

Goxotasuna edo irratia entzuteko plazerra:

Hori baitezpadakoa da nahi baditugu entzuleak atxiki edo berri batzuk gureganatu, irratia bat ez baita nehoiz ez nihun bortxaz entzuten baina plazerrez.

Eguneroko animazioetan, jokoetan, sortzen eta muntatzen ditugun irrati antzerkietan (*Antton eta Maria* bezala), lortzen dugu gure entzulegoaren “fidelizatzea” edo atxikimendua, besteak beste tokiko hizkuntzak emaiten duen goxotasuna eta berotasuna baliatuz.

3. Ez gara gure eskualdean isolatu behar. Euskal Herriko partaideak garelako, gure euskalkia Euskal Herri guziko euskararen egoerari lotua delako.

Lehenago, tokiko irrateria eta tokiko hizkuntza aipatu dut bainan irratiko uhainak ez dira probintzia batean edo euskalki baten lurretan mugatzen.

Irulegi Irratiko entzuleen parte inportante bat (heren bat) Lapurdin bizi da.

Baxe-Nafarroan egoitza eta hedagailu nagusia duen irrati bakarra baldin bada ere Irulegiko Irratia, irrati bat baino gehiago entzuten dute baxe-nafarrek.

Baxe-Nafarroko jendeek eremu hurbileko berriak entzun nahi dituzte gu bezalako irrati bidez bainan ez bakarrik Baxe-Nafarrokoak, biztanle aintzek badituelako eguneroko harremanak auzo probintzietan:

- Batzuek egun guzietz kostalderako bidea egiten dute lanean aritzeko.
- Eskualde esberdinetako laborariak gero eta gehiago elgarretaratzen dira.
- Euskal herri barnekaldeko herri nagusien arteko loturak moldatzen ari dira.

Eguneroko bizia ez da bakotxa bere herrian, probintzian edo euskalki baten eremuan mugatzen. Jendeak gero eta gehiago mugitzen dira. Lotura gero eta gehiago bada Iparraldeko probintzien edo/eta kostalde/barnekoaldearen artean, bai eta ere Hegoaldearekin (oraino ez arras errealtatera pasatua) eta euskal irratiek ere izan behar dute errealtate horren islada eta gehiago dena, bultzatzaile.

Ondorioz, euskalki bat baino gehiago entzuten da gure irratiarian. Lotura bereziak ditugu Xiberoko botza eta Gure irratiarekin. Xiberoko Botzak, Irulegiko Irratia bezalako egin moldea du eta emankizun asko egiten dugu elgarrekin.

Baxe-Nafarroko eta Lapurdiko entzule aintzek xiberotarra eta Xiberoko entzuleek manexa entzuten dute egun guzietz. Hastapenean bitxi iduritzen bazitzaie ere, azkenean onartua dute. Usaietan sartua da.

Programazioaren erdia baino gehiago elgarrekin dugu, ez da batere elgar ulertzeko arazorik mintzalariak hemeki aritzen badira.

Gure irratiarekin ez da sekulan hizkuntz arrangurarik izan, ez baita halako desberdintasunik Arrangoitze edo Miarritzeko euskara eta Aldudekoaren artean.

Emankizunak ere baditugu Baztango Xorroxin irratiarekin: goiz guzietz berri sail bat eta astean behin emankizun luzeago bat.

Emankizun horiek gure bi entzun eremuetan hedatuak direlako, ez dugu gure mintzatzeko manera aldatzen eta ukan ditugun entzuleen oharrak mintzalarien boz doinuaz edo eritmoaz, batzuetan aipagaietaz izan dira, sekulan ez erabilitako hizkuntzaz.

4. **Eta euskara batuaz, zer?**

Euskal Herriko komunikazio tresna bat izanez, euskara batuaren erabiltzera ere behartuak gara hein batean.

Hegoaldeko jendeak etortzen dira gure irratietarat; Hegoaldetik gero eta usuago deitzen gaituzte Iparraldeko berrien ukaiteko.

Ulertuak izaiteko, gure euskara batua erabiltzera entseatzan gara. Bestalde, Hegoaldeko komunikabideak egunero erabiltzen ditugu: irratiak, egunkariak, aldizkariak, euskal telebista... eta egunero normalizatzen eta batzen ari den euskara irakurtzen eta entzuten dugu. Ondorioz, nahi ala ez, erran molde eta hitz batzuk gureganatzen ditugu.

Gainera, gure entzuleen belarriak ideki eta usatu nahi ditugu, hein batean, euskara batuari, manexak xiberotarrari usatu ditugun bezala:

— Alde batetik, hegoaldeko euskaldunak pixkanaka uler ditzaten.

— Bestaldetik, behartuak garelako: eguneroko bizian erabiltzen ez den hitz tekniko edo espezializatu bat baliatu behar dugularik konparazioe.

Orduan, hitz berriaren segidan bere erran nahia emaiten dugu edo frantseskeria erabiltzen, ulertuak izateko. Adibidez: *aurrekontua orekatu edo aitzin budjeta ekilibratu dute*; hauteskundeak = bozak (gehienen usaian sartua).

Egia erran, ez dugu hori gehiegi egiten ahal, sobera aspergarria ez izateko. Bainan erran molde eta hitz batzuk hasten dira entzuleen usaietan sartzen, nahiz eta entzule batzuek erraiten diguten oraino ez dugula egiazko euskara mintzatzan (osoki heien herrikoa bixtan dena).

Preseski, entzuleen irizpidea garrantzitsua delako, interesgarri da berriki Iparraldeko hiru euskal irratiek eginarazi dugun inkestaren behatzea.

Inkesta joan den primaderan egina izan da, euskara ongi ulertzen duten Iparraldeko 76.000 jendeen artean, 1.200 dira galdezkatuak izan.

Iparraldeko euskaldunetarik, % 60a (45.000) hiru euskal irratien entzulea da.

Horien artean, entzule fidelak —egunero entzuten dutenak— erdia baino gehiago (23-24.000) dira.

— Irratietan erabiltzen dugun euskararen ulermenari buruzko balorazioa:

	Irulegiko I.	Xiberoko botza	Gure irratia	Bataz beste
Euskara egokia eta konpreni errexa	% 80	% 72	% 57	% 69
Egokia bainan konpreni nekea	% 17	% 26	% 38	% 27
Konprenitzeko nekeak	% 0,3	% 1,2	% 1 (erdal. % 4)	% 0,8

Konprenitzeko neke gehien dutenak Gure Irratiko entzuleak dira. Ez da errex jakitea zergatik izan daitekeen:

- Erabilitako hizkuntzarengatik.
- Entzuleen ulermen mailarengatik.
- Etab...

— Lekuko euskara/batua (entzuleek irratian entzun nahi luketen euskara)

	Irulegiko irratia (Baxe-Nafarroa)	Xiberoko botza (Xiberua)	Gure Irratia (Lapurdi)	Bataz-beste
Orain arte bezala	% 66,5 (75)	% 45 (38)	% 42	% 51
Lekuko euskara (+)	% 24 (12)	% 47 (58)	% 42	% 37
Batua (+)	% 3,7 (3,4)	% 4,8 (2,8)	% 11	% 7

Adinka: batuaren aldeko joera handiena gazteen artean da.

Irulegiko Irratia: % 8.

Xiberoko Botza: % 15.

Gure Irratia: % 17.

Ez gara bakarrik entzuleen nahikerietan mugatu behar bestenez, Xiberotar gehienek hola nahi dutelako, xiberotarra bakarrik entzunen da Xiberoko Botzan.

Gure helburuak argitu eta jokamoldeak hautatu behar ditugu entzuleak onart ditzan, batzuetan berak nahi duen alderat joz, beste batzutan pixka bat akulatuz, batua gehiago sartuz, baina beti homeopatia erabiliz, entzuleak ez galtzeko gisan.

Bururatzeko, Iparraldeko euskal kasetariek Euskaltzaindiarekin abiatu duten lana garrantzitsua iduritzen zait:

— Komunikabideetan beharrezkoak ditugun erran nahi zehatzeko hitz tekniko edo berrien itzulpena elgarrekin finkatzeko (atxemaiteko).

— Bestalde, eremu tipia duen Iparraldeko euskal prentsan ez ditugulako hitz ezberdin gehiegi erabili behar gauza bera erraiteko.

Nahiz ez dugun euskalkien aberastasuna ezeztatu behar, hautsi-mautsi bat atxeman behar dugu, aberastasuna/pratikotasuna edo entzuleen ulermenaren artean. Gainera, gure euskalkiek dute hazi behar egunero moldatzen eta aberasten ari den euskara batua.

Hori guzia gure ahale arabera. Egin beharra handia dugu (emankizunak egiterakoan, hizkuntza erabiltzerakoan) eta ez ditugu irratia profesionalen ahalak.

Egun guzietako lana segitu behar dugu, hautuak eginez, lehentasunak hauek ditugarik:

- Euskal irratietako entzuleen kopurua emendatzea.
- Mintzalari gero eta gehiago ukatea.